

Dil, yaşayan bir olgudur. Bu yüzden günlük hayatta kullanımlarına göre zamanla sözcüklere temel anlamlarına ek olarak yeni anlamlar yüklenebilir. Böyle sözcüklere **çok anlamlı sözcükler** denir.

Ulti Not

Sözcük, dilin en küçük birimidir. Sözcükler anlamlı olabileceği gibi (kardeş, araba, inci vb.) anlamsız da olabilir (göre, ya, hem vb.).

Örneğin Güncel Türkçe Sözlük'te "bulmak" sözcüğünün ondan fazla kullanımı vardır.

"Bulmak" sözcüğü,

"Cüzdanımı buldum." cümlesinde "kaybedilen bir şeyi yeniden ele geçirmek" anlamında kullanılmıştır.

"Hayatın sırrını bulmaya çalışıyorum." cümlesinde "keşfetmek" anlamındadır.

"Çocuğa bir isim bulalım." cümlesinde "bir şeyi belirlemek" anlamında kullanılmıştır.

"Bahçede yavru bir kedi buldum." cümlesinde "bir şeyle, bir kimseyle arayarak veya aramadan karşılaşmak" anlamındadır.

Ulti Not

Bir sözcüğün anlamı bağlamdan, başka bir deyişle cümledeki kullanımından hareketle anlaşılabilir. Bu nedenle herhangi bir sözcük anlamlandırılırken cümle dikkatle okunmalıdır.

Sıra Sende 1

- Bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak
- Hatırdan, gönülden çıkarmamak
- Üzücü bir şeyin etkisinden kurtulmak

"Unutmak" **sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu anlamları dışında kullanılmıştır?**

- A) Anahtarı kapının üstünde unuttum.
- B) Bu iyiliğini asla unutmam.
- C) Eskiye unutmadan yeniyi kabul edelim.
- D) Gel barışalım, olanları unutalım.

Sıra Sende 2

"İtmek" **sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde "bir şeyi güç uygulayarak ileri götürmek" anlamında kullanılmıştır?**

- A) Şu koltuğu itelim mi beraber?
- B) Beni havuza itme sakın!
- C) Mıknatıslar birbirini itiyor.
- D) Beni itse de ona hâlâ bağlıyım.

Etkinlik 1

Aşağıdaki sözcüklerin verilen anlamıyla kullanıldığı cümleyi “✓” sembolü ile belirtiniz.

a. Atmak

Bir işi ertelemek

1. İşe yaramayan eşyaları atalım.

2. Yarışma gününü sonraki haftaya attılar.

3. Çantanın dikişleri atıyor artık.

b. Toplamak

Dağınıklıktan kurtarmak

1. Annem odayı biraz toplamamı istedi.

2. Şairin bütün şiirlerini bir kitapta toplayacak.

3. Vazoya koymak için çiçek topladım.

c. Yakmak

Işık vermesini sağlamak

1. Domates nedense midemi yakıyor.

2. Sobayı yak da biraz ısınalım.

3. Eskiden ispirto lambaları yakarlarmış.

ç. Geçmek

Olmak, cereyan etmek

1. Eve giderken sizin sokaktan geçeriz.

2. Aramızda bir tatsızlık geçti.

3. İplik, iğne deliğinden zor geçti.

Etkinlik 2

Aşağıdaki metinde kullanılan bazı sözcüklerin anlamları verilmiştir. Bu sözcükleri metinden bulup boş bırakılan yerlere yazınız.

Asya filleri kulaklarını çırpıp ya da kendisini çamur ve toprakla kaplar. Bu şekilde serinlemeye çalışır. Günde yaklaşık 150 kilogram besin tüketir, besin aramak ve beslenmek için günün neredeyse 12 ila 18 saatini dolaşarak geçirir.

a. Bir şeyi yapmak için emek vermek

.....

b. Her tarafını örtmek

.....

c. Bir şeyi bulmaya çalışmak

.....

ç. Kullanarak, harcayarak bitirmek

.....

d. Zaman harcamak

.....

Etkinlik 3

“Kalkmak” sözcüğünün aşağıdaki anlamlarını örnekleyen cümleler yazınız.

a. Oturmaktayken veya yatmaktayken gitmek üzere yerinden ayrılmak

b. Uyanarak yataktan ayrılmak

c. Geçerli olmamak, geçerliğini yitirmek, geçmez olmak

ç. Hasta iyileşip yürüyecek duruma gelmek

d. Yerinden ayrılp yol almaya başlamak

e. Bir şey yapmaya girişmek

Etkinlik 4

“Kurmak” sözcüğünün aşağıdaki cümlelerde kazandığı anlamları tahmin ederek karşılıklarına yazınız.

a. Masayı kuralım da yemek yiyecek bir yerimiz olsun.

b. Saati kurdum ama yine de sabah erken uyanamadım.

c. Seni kim kurduysa git ona benden selam söyle.

ç. Annem ve teyzem kışlık turşuları çoktan kurdu.

d. Hem çocuklar hem de hayvanlar için bir dernek kuralım.

1. “Düşünmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “biri ya da bir şey için kaygılanmak” anlamında kullanılmıştır?

A) Biz de bugün yola çıkmayı düşünüyoruz.
 B) O da çocuklarının sağlığını düşünüyor.
 C) Senin sorununa bir çare düşünelim.
 D) Ben başka bir çözüm yolu düşündüm.

2. • Beceri ve ustalık isteyen bir işten anlıyor ve o iş elinden geliyor olmak
 • Sorumlu kabul etmek, muhatap kabul etmek
 • Bir dili kullanabilmek

“Bilmek” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu anlamlarının dışında kullanılmıştır?

A) Size teşekkür etmeyi bir borç bilirim.
 B) İngilizceyi senden iyi biliyorum.
 C) Yemek yapmayı bilirim ama ütü yapamam.
 D) Ben bir hata olursa seni bilirim.

3. “Koşmak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde diğerlerinden farklı bir anlamda kullanılmıştır?

A) Köpek, kedinin peşinden koşuyordu.
 B) Adamlar çocuğun arkasından koşuyor.
 C) Koşma, düşüp bir yerini kıracaksın.
 D) Ben bu işin peşinden koşmayacağım.

4. Aşağıda “katmak” sözcüğünün anlamları ve cümlede kullanımları verilmiştir.

Anlamlar:

- I. Bir araya getirmek
 II. Birlikte göndermek
 III. Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek; vermek

Cümleler:

- a. Annem yanıma kardeşimi katıp bizi dedeme gönderdi.
 b. Suyun içine şekeri kat sonra da kaynayınca kadar bekle.
 c. 5 ve 6. sınıfları aynı salona katıp konuşma yapmamı istediler.

Buna göre verilen anlamlarla cümlelerin doğru eşleştirilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?

	I	II	III
A)	b	c	a
B)	c	b	a
C)	b	a	c
D)	c	a	b

5. Sözcüklerin cümledeki kullanımlarına göre anlamları değişir. Örneğin “boş” sözcüğü “Bugün boşum, sizinle gelebilirim.” cümlesinde “----” anlamında, “Çok boş bir adam, ona bir şey sorulmaz.” cümlesinde “----” anlamında, “Bu boş sözlerle bizi kandıramazsınız.” cümlesinde “----” anlamında kullanılmıştır.

Aşağıdakilerden hangisi bu metinde boş bırakılan yerlerden herhangi birine getirilemez?

- A) herhangi bir bilgisi olmayan
 B) habersiz, hazırlıksız bir biçimde
 C) yapılacak iş olmama durumu
 D) gerçeğe dayanmayan

6. Şarkıdan çok etkilendiği belli oluyor.

Altı çizili sözcüğün bu cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

- A) Olayların bu noktaya geleceğini bilemezdim.
- B) Defterine bugün yaşadıkları ile ilgili notlar almış.
- C) Annemin kalemini kaybedince canım sıkıldı.
- D) Öyküdeki kadının yaşadıkları bana çok dokundu.

7. “Söz” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde “söylenti” anlamında kullanılmıştır?

- A) Bize verdiği sözü tutmanın zamanı gelmedi mi?
- B) Şarkının sözlerini anlamakta biraz zorlanıyordu.
- C) Ortalıkta sınav zor olacak, diye bir söz dolaşıyor.
- D) Bu konuyla ilgili tek söz duymak istemiyormuş.

8. I. Bana taş atıp duruyor ama bu sözlerle aldırmiyorum.

II. Kolyemin taşı nerede düştü, bilmiyorum.

III. Böbrek taşı düşürdüğü için hastaneye yatırılmış.

IV. Elinde iri mi iri taşlı bir yüzük vardı.

“Taş” sözcüğü numaralanmış cümlelerin hangisinde aynı anlamda kullanılmıştır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve IV
- D) III ve IV

9. “Çarpmak” sözcüğü aşağıdakilerin hangisinde yay ayraç ( ) içinde verilen anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Güneş çarpar, bu saatte dışarı çıkmayın. (Etkisiyle birdenbire hasta etmek)
- B) Şiir okuyuşu salondaki herkesi çarptı. (Desteklemek, dayamak)
- C) Bu şehrin güzelliği beni çarptı. (Çekiciliğiyle etkilemek, şaşırtmak)
- D) Koşarken dizimi masaya çarptım. (Hızla değmek, vurmak)

10. ---- çiçeklerden bir buket yaptım. Sonra buketi ---- süsledim. Üzerine bir de ---- ekledim. İşte, hediyem hazır!

Aşağıdakilerden hangisi bu metinde boş bırakılan yerlere sırasıyla getirilebilir?

- A) Solmuş - güzel - yazı
- B) Taze - özenle - not
- C) Kuru - ince - söz
- D) Kırmızı - düşünceli - şiir

11. • Nasıl biri olduğu bu hareketiyle bir güzel anlaşıldı.
• Ev sahipleri, salonu çok güzel döşemiş.
• Genç kadın piyanoyu çok güzel çalardı.

Aşağıdakilerden hangisi “güzel” sözcüğünün bu cümlelerdeki anlamlarından biri değildir?

- A) Okşayıcı, aldatici, kandırıcı
- B) Hoşa giden, beğenilen, iyi, doğru bir biçimde
- C) Adamakıllı, şiddetli bir biçimde
- D) Göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran

Gerçek Anlam

Herkes tarafından bilinen ve en yaygın kullanılan anlamı, sözcüğün gerçek anlamıdır. Bir sözcüğün birden fazla gerçek anlamı olabilir.

Örnek:

► “Duvar” **sözcüğünün gerçek anlamları:**

Bir yapının yanlarını dışa karşı koruyan, iç bölümlerini birbirinden ayıran, taş, tuğla vb. gereçlerden yapılan veya örülen dikey düzlem.

Duvarı örnek için malzemeler geldi.

► Bir toprak parçasını sınırlayan taş, tuğla, kerpiçten yapılan engel.

Bahçe **duvarının** yıkılması lazım.

Mecaz Anlam

Sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşıp kazandığı yeni anlamıdır. Mecaz anlamlı sözcük genellikle benzetme sonucu başka bir sözcüğün yerini tutar. Bir sözcüğün birden fazla mecaz anlamı olabilir.

Örnek:

► “Duvar” **sözcüğünün mecaz anlamı:** engel.

Aramızdaki **duvarları** kaldırmadan bir araya gelemeyiz.

Terim Anlam

Bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarda kullanılan ve o alana özgü olan sözcüklere **terim** denir. Bir sözcüğün terim olması için o sözcüğün kendi alanında kullanılması gerekir.

Örnek:

► “Duvar” **sözcüğünün terim anlamı:** Voleybolda ağ üzerinde karşı takım oyuncusunun vuruşuna karşı koyma.

Güçlü bir **duvar** oyuncusuydu.

Sıra Sende 3

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

- A) Soğuk havada dışarı çıkmayalım.
- B) Çanta çok ağır değil mi?
- C) Kâğıda ince bir çizgi çekelim.
- D) Keskin zekâsıyla beni yendi.

Sıra Sende 4

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim anlamlı bir sözcüğe yer verilmiştir?

- A) Şarkının notalarını yeniden düzenledim.
- B) Evimizin önündeki ağaç kurudu.
- C) Perdedeki desenler gözümü alıyor.
- D) Sandalyenin tüm ayakları kırıldı.

Etkinlik 5

Aşağıda verilen sözcüklerin cümlede gerçek (G), mecaz (M) ve terim (T) anlamlarından hangisiyle kullanıldığını yazınız.

Yükselmek		Şehrin batısında dağlar yükseliyordu.
		Bu davranışınla aramızda yükseldin.
		Arda topa yükseldi ve golünü attı.
Perde		Oyun iki perdeden oluşuyordu.
		İşlediği suçlara perde inmedi, cezasını çekti.
		Evdeki perdeleri her zaman babam takardı.
Işık		Türk müziğinin unutulmaz ışığı aramızda.
		Odamin ışığı sabaha kadar açık kalmış.
		Işık, küçük taneciklerden oluşur ve bunlar renklidir.

Etkinlik 6

Aşağıdaki metinlerin 1.sinde gerçek, 2.sinde mecaz, 3.sünde terim anlamlı sözcüklerin altını çiziniz.

a.

Güneş doğarken hava serindi. Yumuşak bakışlı kediler bahçede dolaşıyordu.

b.

Başarıya giden yol çoğu zaman dikenlidir. Ancak pes etmemek, zorluklar karşısında yılmamak gerekir. Her yeni gün, hayatımıza yeni bir sayfa, taze bir soluk getirir.

c.

Oyunun perdesi açıldığında sahne tamamen dekorlarla donatılmıştı. Yönetmen, oyuncularını tek tek kontrol ederek repliklerini doğru bir şekilde söylemeleri için yönlendirdi.

Sözcüklerin Anlam Özellikleri

Etkinlik 7

Aşağıdaki cümlelerde yer verilen terimleri ilgili alanlara yazınız.

Cümleler

- Dünya'yı iki eşit parçaya böldüğü varsayılan en büyük enlem dairesi Ekvator'dur.
- Dünyaca ünlü tenis oyuncusu sakatlanmış diyorlar.
- Genel ağda kayıtlı olmayan bir adrese girmeye çalışıyor.
- Romanlarının son baskısı her zamankinden çok sattı.
- Dize sonlarındaki uyaklar esere ritim kazandırmış.
- Oyuncular skorun berabere olmasından memnundu.
- Yerkürenin derinliklerinde gerçekleşen depremler tespit edildi.
- Yapay zekâ artık bilgisayarları bile kullanabilir.

Edebiyat

Teknoloji/Bilişim

Spor

Coğrafya

Etkinlik 8

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerin anlam özelliğini (gerçek/mecaz) belirleyip bırakılan boşluklara yazınız.

- Seni gördüm ya artık dünya yıkılsa umurumda olmaz benim.
- Hava bugün öyle güzel ki insan evde tek başına oturmak istemiyor.
- Kitapları bilgice yoksul ama yine de kitaplarını okumak bana keyif veriyor.
- Yüzündeki abartılı boya onu sadece gülünç duruma düşürüyor.
- Zayıf bir bilgi ama bilim insanlarıncı ispatlanırsa bilim dünyası karışır.
- Taze yaprakları, heybetli ağacın bahara merhaba deyişiydi âdeta.

1. Bir ilgi veya benzetme sonucu sözcüğün gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak kazandığı yeni anlama “mecaz anlam” denir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde mecaz anlamda kullanılan sözcük vardır?

- A) Oyunun son biletini aldıklarını söyledi.
- B) Konuyla ilgili derin bir bilgiye sahip.
- C) Kitabın içeriği hepimizin hoşuna gitti.
- D) İçtiği çayın parasını ödeyip kalktı.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bütün sözcükler gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Onun her konuda parlak bir fikri olurdu.
- B) Turan Bey, koyu bir Beşiktaş taraftarıydı.
- C) Sözleriyle hepimizi iğneleyip dururdu.
- D) Arkadaşıyla konuşmak için yanlarına gitti.

3. I. Basamakları koşarak çıktı.
II. Onlar basamağındaki sayıyı 3 ile çarpalım.
III. Yükselmek için bizi basamak olarak kullanmışsın.
“Basamak” sözcüğünün numaralanmış cümlelerdeki anlam özellikleri aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

	I	II	III
A)	Terim	Mecaz	Gerçek
B)	Gerçek	Mecaz	Terim
C)	Mecaz	Terim	Gerçek
D)	Gerçek	Terim	Mecaz

4. Sözcükler cümlede gerçek, mecaz ve terim anlamda kullanılabilir. Örneğin “bağ” sözcüğü “Annesi ile teyzesi arasında sevgi bağı var.” cümlesinde “---I---” anlamda, “Eklem bağlarındaki sorun nedeniyle hastaneye gitti.” cümlesinde “---II---” anlamda, “Ayakkabımın bağı çözüldü.” cümlesinde “---III---” anlamda kullanılmıştır.

Bu metinde numaralanmış yerlere aşağıdakilerden hangisi sırasıyla getirilmelidir?

	I	II	III
A)	mecaz	terim	gerçek
B)	gerçek	terim	mecaz
C)	mecaz	gerçek	terim
D)	terim	mecaz	gerçek

5. • Saf ve berrak bir su bulup içemedim.
• Bu yalana saf olanlar hemen inandı.

Bu cümlelerde altı çizili sözcüklerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) İkisi de gerçek anlamlıdır.
- B) İkisi de mecaz anlamlıdır.
- C) Biri gerçek, biri mecaz anlamlıdır.
- D) Biri terim, biri gerçek anlamlıdır.

6. Bir sözcüğün bilim, sanat, spor ya da meslek alanına özgü kavramları karşılığında kazandığı anlama “terim anlam” denir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde terim anlamda kullanılan sözcük yoktur?

- A) Tahtaya üç tane ikizkenar üçgen çizdi.
- B) Sporcularda tendon kopması çok sık olur.
- C) Küçük valize bütün eşyalarını sığdırmış.
- D) Gitarın akordunu yine bozmuşsun.

7. I. Davranışlarınız karakterinizin aynasıdır.
II. Masanın üzerinde şık bir ayna duruyordu.
“Ayna” sözcüğünün numaralanmış cümlelerdeki anlam özellikleri ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

	I	II
A)	Gerçek	Gerçek
B)	Mecaz	Gerçek
C)	Gerçek	Mecaz
D)	Mecaz	Mecaz

8. “Kök” sözcüğü birden fazla bilim alanında terim olarak kullanılabilir.

Buna göre “kök” sözcüğü,

- I. “Taşlık” sözcüğünün kökü “taş” sözcüğüdür.
II. 9 sayısı kök dışına 3 olarak çıkar.
III. Bitkilerin klorofilsiz kısmına kök denir.

cümlelerinde aşağıdaki bilim dallarından hangisine ait bir terim olarak kullanılmamıştır?

- A) Dil bilimi
B) Bitki bilimi
C) Matematik
D) Tıp

9. “Tartmak” sözcüğü,

- I. Manav, elmaları bir güzel tarttı.
II. Sözlerimin etkisini tartmak için sustum.
III. Şeker poşetini teraziye koyup tarttı.

cümlelerinin hangilerinde gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve III
D) II ve III

10. “Uyanık” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde gerçek anlamda kullanılmıştır?

- A) Adam uyuyor mu uyanık mı belli değil.
B) Senin kadar uyanık, işini bilen insan görmedim.
C) Şimdiki gençler bize göre daha uyanık ve zeki.
D) Akıllı, donanımlı, uyanık bir genç kadındı.

11. “Buz” sözcüğü aşağıdaki cümlelerin hangisinde gerçek anlamından uzaklaşarak yeni bir anlam kazanmıştır?

- A) Çocuklarla buz gibi bir sesle konuştu.
B) Kar yerde dondu, her yer buz oldu.
C) Suyun içine iki parça buz attım.
D) Buza dokunduğundan elleri üşümüş.

12. Aşağıda “tok” sözcüğünün sözlükteki bazı anlamları verilmiştir.

GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK

tok

1. **sıfat** Açlığını gidermiş, doymuş, aç karşıtı.
2. **sıfat** Sık ve kalın dokunmuş (kumaş).
3. **sıfat** Kalın ve gür (ses):
“Sesi tok, aksanı düzgündü.”
4. **sıfat, mecaz** Sevgi, sevecenlik, başarı, para, mal vb. şeyleri elde etmiş ve bunlara kavuşmuş olan.

Buna göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde “tok” sözcüğü mecaz anlamda kullanılmıştır?

- A) Bebeğin karnı toksa bebek neden ağlıyor?
B) Ceketin kalın ve tok bir yapısı var.
C) Adam tok sesiyle şarkı söylüyordu.
D) Para onu etkilemez, tok biridir o.

Eş Anlamlı Sözcükler

Yazılışları ve okunuşları farklı ancak anlamları aynı olan sözcüklerdir.

Örnek:

aleni - açık

vatan - yurt

hekim - doktor

seyyah - gezgin

Uyarı

- Eş anlamlı sözcükler her zaman birbirinin yerine kullanılamaz. Örneğin "Kara günler çabuk geçer." cümlesinde "kara" sözcüğü yerine "siyah" sözcüğü getirilemez çünkü burada "kara" sözcüğüyle "uğursuz, sıkıntılı olan" kastedilmiştir, renk olan kara değil.

Yakın Anlamlı Sözcükler

Yazılışı ve okunuşu farklı olan, eş anlamlı gibi görüldüğü hâlde birbirinin anlamını tam olarak karşılamayan yani aralarında ince bir anlam farklılığı bulunan sözcüklerdir.

Örnek:

siska - zayıf

dost - arkadaş

kavga - savaş

rahat - huzur

Zıt Anlamlı Sözcükler

Birbirine karşıt özellik, durum, kavram, olgu ya da eylemleri anlatan sözcüklere **zıt anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

ön - arka

uzak - yakın

gelmek - gitmek

azalmak - çoğalmak

Uyarı

- Sözcüğün zıt anlamıyla olumsuzunu birbirine karıştırılmamalıdır. "Burada oturalım biraz." cümlesinde "oturmak" sözcüğünün zıt anlamı "oturmamak" değil "kalkmak"tır.
- Sözcükler arasında zıt anlamlılık ilişkisi olabilmesi için sözcüklerin her ikisinin de gerçek ya da mecaz anlamı olması gerekir. Örneğin "sevgi dolu" anlamına gelen "sıcak" sözcüğünün zıt anlamı "sevgiden yoksun" anlamındaki "soğuk" sözcüğüdür.

Beni çok sıcak karşıladılar. (Mecaz)

Bana neden soğuk davranıyorsun? (Mecaz)

Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

Yazılış ve okunuşları aynı ancak anlamları birbirinden farklı olan sözcüklere **eş sesli (sesteş) sözcükler** denir. Bu sözcükler yalın hâlde olabildikleri gibi ek almış hâlde de olabilir.

Örnek:

- ▶ Sağ tarafta bir kadın oturuyor. (Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sol karşıtı)
- ▶ Eve sağ şekilde ulaşın yeter bana. (Sağlam, esen)

Bu cümlelerdeki “sağ” sözcükleri arasında eş seslilik ilişkisi vardır.

Bir sözcüğün farklı anlamları o sözcüğün eş seslisi değildir.

Örnek:

- ▶ Bebeğin elleri yumuk yumuktu. (Gerçek anlam: Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü)
- ▶ İki el ateş edilmiş havaya. (Gerçek anlam: Kez)

Bu cümlelerde kullanılan “el” sözcükleri arasında eş seslilik ilişkisi yoktur. Aynı sözcüğün farklı anlamları verilmiştir.

Uyarı

- ▶ Dilimizde düzeltme işareti (^) olan sözcüklerde okunuşları, yazılışları ve anlamları farklı olduğu için sesteşlik özelliği aranmaz: • ama – âma • adet – âdet • yar – yâr • kar – kâr • hala – hâlâ • aşık – âşık

Somut ve Soyut Anlam

Somut Anlamlı Sözcükler

Duyu organlarından herhangi biriyle algılanabilen varlıkları karşılayan sözcüklere **somut anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

- ▶ Bahçedeki **kedinin yavruları** olmuş. (Bahçe, kedi, yavru sözcükleri görme duyusuyla algılanabilir.)

Soyut Anlamlı Sözcükler

Duyu organlarıyla algılanamayan; duygu, düşünce ve kavramları karşılayan sözcüklere **soyut anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

- ▶ **Sevinci** gözlerinden okunuyor. (Sevinç sözcüğü duyu organlarıyla algılanamaz, sadece hissedilebilir.)

Nicel ve Nitel Anlam

Nicel Anlamlı Sözcükler

Bir varlığın sayılabilen, ölçülebilen, artıp azalabilen (uzunluk, kısalık, mesafe, ağırlık vb.) özelliklerini bildiren anlama **nicel anlam** denir.

Örnek:

- ▶ Daha **alçak** bir sandalye lazım. (Sandalyenin yüksekliği ölçülebilir.)
- ▶ **Kalın** odunları bir kenara ayır. (Odunun kalınlığı ölçülebilir.)

Nitel Anlamlı Sözcükler

Herhangi bir şeyin nasıl görüldüğünü, ne gibi niteliklere sahip olduğunu ifade eden anlama **nitel anlam** denir.

Örnek:

- ▶ Ne **tatlı** bir çocuğun var! (Çocuğun tatlılığı ölçülemez.)
- ▶ **Tembel** insanlar şanslı olurlar. (Bir insanın tembelliği ölçülemez.)

Genel ve Özel Anlam

Genel Anlamlı Sözcükler

Birden çok varlığı, kavramı karşılayan sözcüklere **genel anlamlı sözcükler** denir. Çünkü türün tamamı kastedilir.

Örnek:

- Ağız bakımına dikkat etmek mideyi de korur.

Bu cümlede ağız sözcüğü genel anlamdadır.

Özel Anlamlı Sözcükler

Bir varlığı veya kavramı karşılayan sözcüklere **özel anlamlı sözcükler** denir.

Örnek:

- Ağızımda diş kalmadı şeker yemekten.

Bu cümlede ağız sözcüğü özel anlamlıdır.

- “Oda – Daire – Apartman – Site”

Burada sözcükler özelden genele doğru sıralanmıştır.

- “Canlı – Bitki – Çiçek – Lale”

Burada sözcükler genelden özele doğru sıralanmıştır.

Uyarı

- Sözcüklerin soyut, somut; nicel, nitel; genel veya özel anlamlı oluşları, kullandıkları cümleye göre değişir.

Örnek: Kalbi öyle katı ki ikna etmek çok zor onu.

Somut bir varlık olan “kalp” bu cümlede soyut anlama gelecek şekilde kullanılmıştır.

Örnek: Gülleri tek tek toplayıp buket yaptım.

Gül, çiçekler içinde en güzeldir.

“Gül” sözcüğü birinci cümlede belli bir varlığı anlattığı için özel anlamlı, ikinci cümlede ise tüm gülleri kapsadığı için genel anlamlıdır.

Sıra Sende 5

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “sima” sözcüğünün eş anlamlısına yer verilmiştir?

- A) Kafasından neler geçiyor bilmiyorum.
- B) Kadının yanakları al al olmuştu.
- C) Yüzümdeki lekeler bir çare bul.
- D) Çocuk suratsız bir şekilde duruyordu.

Sıra Sende 6

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün anlam özelliği yay ayraç ( ) içinde yanlış verilmiştir?

- A) Koyu bir yalnızlıktı bu. (nitel)
- B) Çocuk içli içli ağlıyor. (somut)
- C) Kapıdaki seslere kulak verdi. (özel)
- D) Yoğun duygular yaşıyor. (nicel)

Aynı Kavram Alanına Giren Sözcükler

Ortak ya da benzer işler için kullanılan fakat farklı anlamlar taşıyan sözcüklere **aynı kavram alanına giren sözcükler** denir.

Örnek:

- “Bulut” sözcüğü, “yağmur, pamuk, gökyüzü” sözcükleriyle aynı kavram alanına girer.

Örnek:

- “Ressam” sözcüğü “resim, manzara, boya, fırça” sözcükleriyle aynı kavram alanına girer.

Yabancı Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları

Türkçe, köklü bir dildir dolayısıyla tarihî süreç içerisinde diğer dillerle etkileşime girerek sözcük alışverişinde bulunmuştur. Bu sözcüklerden bazıları artık dilimizin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Yabancı dillerden alınan bazı sözcükler ise henüz dilimize yerleşmemiştir. Türkçenin korunması için bu sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kullanmak gerekir.

Örnek:

Yabancı Sözcük	Türkçe Karşılığı
Doküman	Belge
Aktüel	Güncel
Center	Merkez
İzolasyon	Yalıtım
Reyting	İzlenme oranı
Limit	Sınır
Mesaj	İleti
Okey	Tamam
Kriter	Ölçüt

Yabancı Sözcük	Türkçe Karşılığı
Asistan	Yardımcı
Empoze etmek	Dayatmak
Dizayn	Tasarım
Exit	Çıkış
Start	Başlangıç
Finish	Bitiş
Ambiyans	Ortam
Link	Bağlantı
İmitasyon	Taklit

Sıra Sende 7

Okul, öğretmenler, dersler, ödevler derken hayat nasıl monoton geçiyor, değil mi? Bazen bir çay bile içemiyoruz rahat rahat.

Bu metin ile ilgili aşağıdakilerin hangisi söylenemez?

- A) Aynı kavram alanına giren sözcükler kullanılmıştır.
B) Monoton sözcüğünün Türkçe karşılığı “soluk”tur.
C) “Çay” sözcüğü eş seslidir.
D) Hem soyut hem somut anlamlı sözcüklere yer verilmiştir.

Sıra Sende 8

- Aile
- Yardımlaşma
- Dostluk

Aşağıdakilerden hangisi bu sözcüklerin çağrıştırdığı duygulardan biri değildir?

- A) Sevgi
B) Güven
C) Merak
D) Huzur

Etkinlik 9

Aşağıdaki bulmacayı verilen bilgilere göre doldurunuz. Renkli kutulara gelecek harflerden anlamlı bir sözcük oluşturarak anahtar sözcüğü bulunuz.

a.

"Bu çok nadir görülen bir olay." cümlesinde altı çizili sözcüğün eş anlamlısı

b.

"Acemi bir marangozmuş." cümlesinde acemi sözcüğünün zıt anlamlısı

c.

"Kek hamuru biraz katı oldu sanki." cümlesinde "katı" sözcüğünün zıt anlamlısı

ç.

"Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, atı" anlamına gelen sözcüğün eş anlamlısı

d.

"Gemi karadan epey uzaklaştı." cümlesinde altı çizili sözcüğün zıt anlamlısı

d.

a.

ç.

d.

a.

ç.

b.

c.

ANAHTAR SÖZCÜK: